

УДК 633.854.78:631.67 (477.7)

**АГРОЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ
ВИРОЩУВАННЯ НАСІННЯ СОНЯШНИКУ
В УМОВАХ ПІВДНЯ УКРАЇНИ**

В.В. БАЗАЛІЙ – доктор с.-г. наук, професор

В.Т. ГОНТАРУК

Херсонський державний аграрний університет

Постановка проблеми. Соняшник належить до провідних олійних культур в Україні та багатьох інших країнах світу. Продукція цієї культури має велике продовольче значення, а також з успіхом використовується на кормові цілі. Важливим резервом підвищення врожайності та якості соняшнику є використання для сівби високоякісного насіння сортів і гібридів вітчизняної селекції, оскільки такі генотипи адаптовані до посушливих умов півдня України [1-3]. Проте, внаслідок не відпрацьованості технології вирощування материнських ліній соняшнику на ділянках гібридизації відмічається істотне зниження продуктивності рослин та погіршення якості первинного насіннєвого матеріалу, що негативно відображається на економічних і енергетичних показниках всього агротехнологічного комплексу вирощування культури. Тому актуальним є розробка елементів технології вирощування материнських ліній соняшнику, які спрямовані на отримання високих і сталих врожаїв, а також максимальний економічний та енергетичний ефект.

Стан вивчення проблеми. За біологічними ознаками соняшник характеризується підвищеною посухостійкістю, проте в умовах Сухого Степу має позитивну реакцію на штучне зволоження. Високоєфективним є застосування зрошення на ділянках гібридизації, оскільки окупність цього елемента технології вирощування культури максимальна. Важливим напрямом насінництва батьківських форм вітчизняних гібридів соняшнику є підтримання високого рівня генетичного потенціалу, який закладений при їх створенні селекційною установою-оригінатором. Особливу увагу слід звертати на збереження у батьківських формах у процесі їх вирощування загальної та специфічної комбінаційної здатності з основних корисних господарських ознак, що в подальшому має забезпечити високий рівень гетерозису в гібридах першого покоління. Необхідно при цьому забезпечити високий рівень гомозиготності батьківських форм з генів, що контролюють закріплення стерильності чи відновлення фертильності пилку, характерну рецесивну гіллястість стебла, генетично контрольовану спадковість стійкості до вовчка, несправжньої борошнистої роси, фомопсису та інших хвороб, а також жирнокислотний склад олії в процесі насінництва та товарного

виробництва [4-8].

Завдання і методика досліджень. Завданням досліджень було проведення аналізу стану виробництва насіння соняшнику і перспектив удосконалення технології вирощування культури. У процесі досліджень були використані монографічний, аналітичний, статистико-економічний та порівняльний методи.

Результати досліджень. Аналіз даних Державної служби статистики України [9] свідчить про те, що реалізаційна ціна на насіння соняшнику характеризується стабільним ростом (рис. 1).

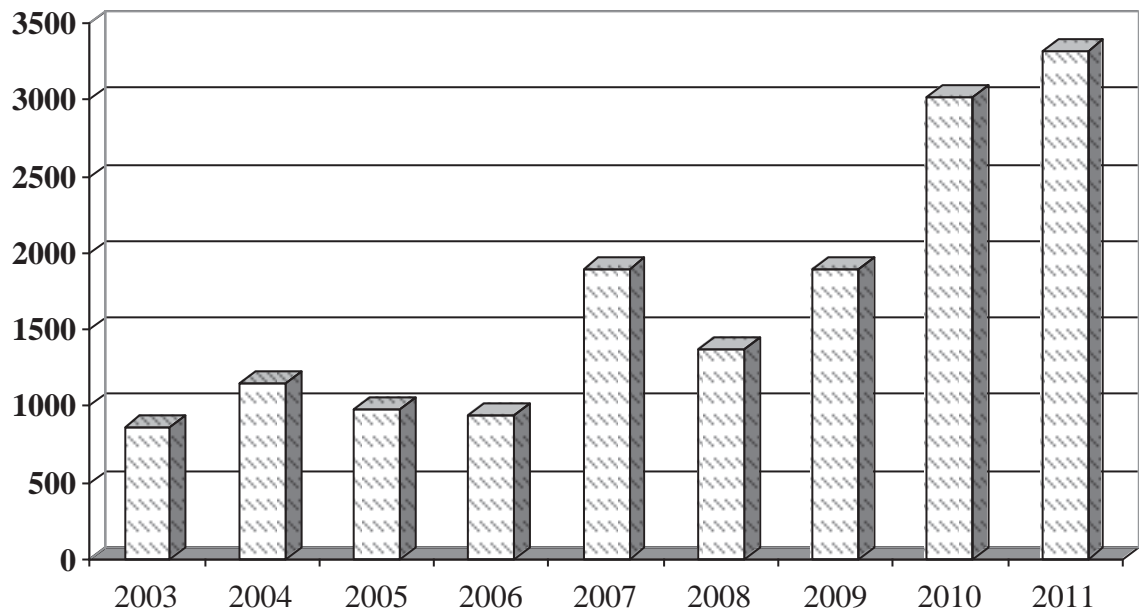

Рисунок 1. Середні ціни реалізації насіння соняшнику в Україні за період 2003-2011 рр., грн./т

Найвищий ріст середньої ціни реалізації цього виду рослинницької продукції відмічено в 2011 році, коли цей показник становив 3312,0 грн./т. Така ціна за тону насіння досліджуваної культури перевищує показник 2003, 2006 і 2008 року в 3,4-3,9 рази. Навіть порівняно з цінами 2010 року відмічено збільшення цього показника на 9,7%. Отже, враховуючи високий рівень реалізаційної ціни, економічна доцільність вирощування цієї культури також зростає.

Цей висновок підтверджується аналізом показників площ посівів, валових обсягів виробництва та врожайності насіння соняшнику в Україні (рис. 2).

Як бачимо, найбільші коливання продуктивності соняшнику спостерігаються відносно валового виробництва та врожайності насіння досліджуваної культури. Так, перший показник був мінімальний у 1991 і становив 1601 тис. т, а у 2011 році відмічено збільшення до 4739 тис. т або у 5,5 рази. Урожайність була максимальною у 2011 році – 18,4 ц/га, а у 2004 році дорівнювала 8,9 ц/га або була в 2,1 рази менше. Це пояснюється різницею погодних умов, особливо в несприятливі 1994, 2001 та 2004 роки. Навпаки, за високого рівня

надходження опадів та помірних температур повітря у 1995, 2006 та 2011 роки, відмічене зростання цих показників у 2-5 разів.

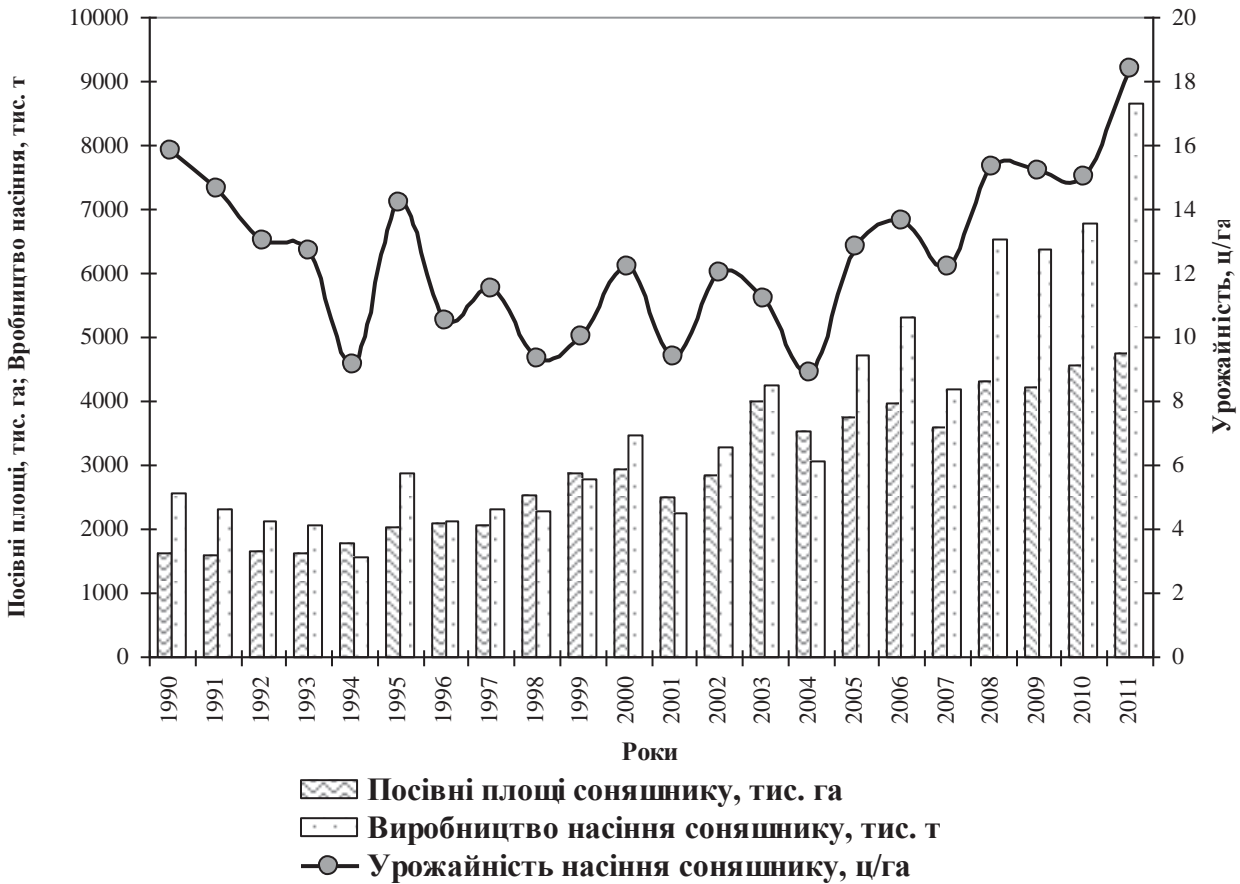

Рисунок 2. Посівні площі, обсяги виробництва та врожайність насіння соняшнику в Україні за період 1990-2011 рр.

Статистичні дані посівних площ, обсягів виробництва та врожайності насіння соняшнику в Херсонській області також свідчать про ще більший розмах коливань останніх двох показників. Так, обсяги виробництва у 2011 р. становили 414,0 тис. т, а у 1991 році лише 66,7 тис. т, або у 6,2 рази менше. Схожі коливання були також відносно рівня врожайності досліджуваної культури (рис. 3).

На графіку чітко видно інтервали падіння врожайності через кожні 2-3 роки (наприклад, 1994, 1996, 1998, 2001, 2004, 2007 роки), що пояснюється значним дефіцитом опадів на фоні спекотливої погоди, особливо недостатня вологозабезпеченість рослин у період наливу насіння.

Враховуючи нестабільність показників насінневої продуктивності соняшнику існує необхідність економічної оцінки виробничих витрат, їх структури. Аналіз технології вирощування гібридів першого покоління соняшнику на незрошуваних землях в умовах ДП ДГ "Каховське" Каховського району Херсонської області свідчить про істотні коливання питомої ваги виробничих витрат (табл. 1). Найвищі виробничі витрати на рівні 970,2 грн./га (31,0%) спостерігаються на придбання мінеральних добрив. На другому місці витрати на придбання паливно-

Випуск 57

мастильних матеріалів – 481,9 грн./га (15,4%), на третьому місці – оплата праці – 460,8 грн./га (14,7).

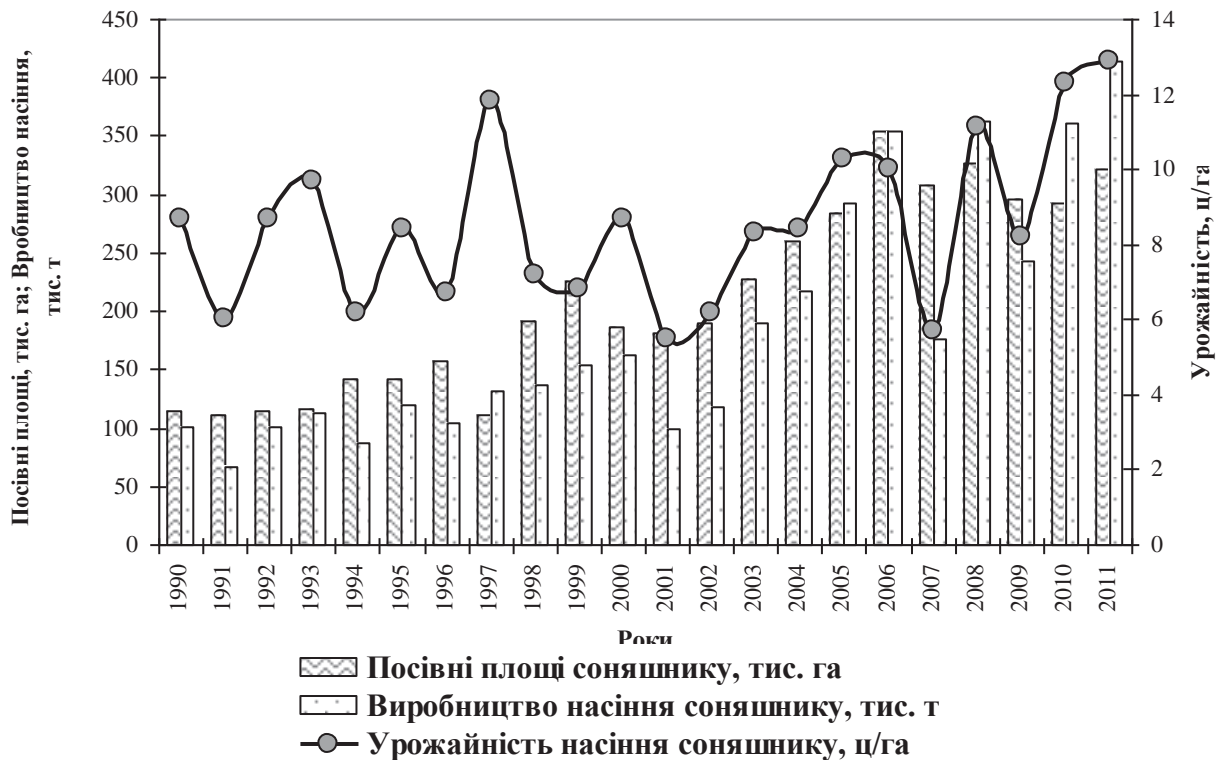

Рисунок 3. Посівні площі, обсяги виробництва та врожайність насіння соняшнику в Херсонській області за період 1990-2011 рр.

Таблиця 1 – Склад і структура виробничих витрат при вирощуванні насіння соняшнику в умовах ДПДГ "Каховське" Каховського р-ну Херсонської обл. (середнє за 2006-2008 рр.)

Показники	Витрати		Структура витрат, %
	грн. на 1 га	грн. на 1 ц насіння	
1. Витрати праці, люд.-год.	20,2	1,12	–
2. Витрати минулих років	–	–	–
3. Оплата праці	460,8	25,6	14,7
4. Паливно-мастильні матеріали	481,9	26,8	15,4
5. Насіння	190,0	10,6	6,1
6. Добрива	970,2	53,9	31,0
7. Засоби захисту рослин	384,2	21,3	12,3
8. Транспорт	37,6	2,1	1,2
9. Утримання основних засобів	254,4	14,1	8,1
10. Меліоративні витрати	–	–	–
11. Страхові платежі	–	–	–
12. Інші прямі витрати	22,5	1,3	0,7
13. Разом прямих витрат	2801,6	155,6	89,6
14. Витрати на організацію і управління	240,4	13,4	7,7
15. Фіксований податок	85	4,7	2,7
16. Всього витрат з накладними витратами	3127,0	173,7	100,0

Витрати на придбання насіння становили лише 190,0 грн./га, 10,6 грн./ц або лише 6,1%. Отже, займаючи невисоку питому вагу в структурі виробничих витрат насіння соняшнику має найголовніший вплив на рівень врожайності культури та якісні показники. Це обумовлює необхідність розробки й удосконалення технології вирощування насіння сучасних вітчизняних гібридів на ділянках гібридизації в умовах півдня України.

Висновки. Сучасні міжлінійні гібриди соняшнику вітчизняної селекції здатні забезпечити в умовах півдня України врожайність до 2,5-3,0 т/га, а на зрошуваних землях продуктивність рослин може досягати 3,5-4,0 т/га і більше. Крім того, ці гібриди мають комплексну стійкість до вовчка, несправжньої борошністий росі, помірну стійкість до фомопсісу та гнилей, не вилягають і не обсипаються. Кліматичні умови Південного Степу сприятливі для вирощування насінневого матеріалу соняшнику, проте за наявності високого рівня надходження теплових ресурсів спостерігаються істотні коливання продуктивності рослин, що потребує розробки елементів сортової агротехніки на поливних землях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Толмачев В.В. Новое направление развития культуры подсолнечника в Украине / В.В.Толмачев, Е.В. Ведмедева // Агроном. – 2010. – №3. – С.159-161.
2. Лукашев А.И., Енкина О.В., Тишков Н.М. Удобрение подсолнечника // Биология, селекция и возделывание подсолнечника, - М.: Агропромиздат, 1992. – С. 172-180.
3. Подсолнечник / Под. ред. З.Б. Борисоника. - Борисоник З.Б., Ткалич И.Д., Рябота А.Н. и др. - К.: Урожай, 1985. - 158с.
4. Мельник С.І., Кириченко В.В., Буряк Ю.І. Особливості насінництва олійних культур // Посібник українського хлібороба. - Харків: Академпрес, 2009. - С. 122-128.
5. Кириченко В.В. Семеноводство подсолнечника: Методические рекомендации. - Харьков, 1997. - 61 с.
6. Насінництво гібридів соняшнику селекції СГІ: Методичні рекомендації / Укладач Лібенко М.О. - Одеса: СГІ-НЦНС, 2002. - 68с.
7. Васильев Д.С. Агротехника подсолнечника. - М.: Колос, 1983. - 197 с.
8. Насінництво нових в т.ч. олеїнових гібридів соняшнику селекції СГІ: Методичні рекомендації / Укладачі Лібенко М.О., Крутько В.І., Ганжело М.Г. - Одеса: СГІ-НЦНС, 2008. - 70 с.
9. <http://www.ukrstat.gov.ua/>Державна служба статистики України.